

A painting of a small boat with three people on a sea of ice. The scene is set against a sunset or sunrise sky with a warm glow. The foreground is filled with large, jagged ice floes. The overall style is expressive and textured, with visible brushstrokes.

MARKO
HAUTALA

SAMAE LIN
KIRJA

TAMMI

MARKO
HAUTALA
—
SAMAELIN
KIRJA

TAMMI

HELSINKI

Tekijä kiittää Suomen kulttuurirahastoa,
Taiteen edistämiskeskusta, Suomen kirjailijaliittoa ja
Kansan Sivistysrahaston Tammen rahastoa tuesta.

1. painos

© Marko Hautala ja Tammi 2025

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

Lönrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

ISBN 978-952-04-7602-1

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut:

tuotevastuu@tammi.fi

Sammā'el

Jumalan myrkky

0

MYKISTYS

Ragnar Friberg löytyi hengettömänä Svedjehamnista syyskuun kahdeksannen aamuna vuonna 1933. Tyhjä vene haettiin puolilta päivin karikolta Svartbådanin edustalta.

Sitä miksi Ragnar olisi lähtenyt soutamaan keskellä yötä, kukaan ei osannut selittää. Harva yrittikään. Omasuuntainen mies teki omasuuntaisia päätöksiä. Ajatukset kohdistuivat pikemminkin Astrid-leskeen ja isättömäksi jääneeseen poikaan Ramieliin. Salaa pohdittiin, että heille menetys voisi kääntyä jopa siunaukseksi.

Ragnarin löysi Ramiel. Hän katsoi äänettömänä isäänsä, joka makasi viimassa värisevässä rantavaahdossa. Kalpeat kasvot kuulsivat harmaiden pilvien alla kuin hiipuva traanilyhty. Ahvenheinät risteilivät otsalla ja kaulalla. Märkien hiusten seassa ammotti veretön haava. Silmät eivät kuuluneet isälle, vaan muukalaiselle, joka katsoi kaukaista paikkaa.

Kuolinsyy jäi arvoitukseksi. Väkijoukkoa tarkkaillessaan Ramiel näki viekkaita vilkaisuja, salattuja hymyn nytkähdyksiä. Vain äidin silmissä oli kyyneleitä. Muutoin saattoi melkein kuulla, kuinka koko kylä huokaisi helpotuksesta. Noita-Ragnar saataisiin suljettua oksaisista laudoista tehdyn kannen alle ja piilotettua maan poveen. Mitä pidem-

pään Ramiel tarkkaili, sitä pahaenteisemmiksi kävivät ajatukset. Hän haki kuivista silmistä murhaajan katsetta.

Ramiel oli vasta kolmentoista, mutta hän osasi kahta kieltä. Toinen oli ruotsi, yhteinen muiden kanssa. Sen avulla toimitettiin arkiset asiat. Toista luettiin salatuista merkeistä, jotka isä oli hänelle opettanut.

Päivänä jona isä löydettiin, Ramiel teki itsensä mykäksi. Hän kieltäytyi sanomasta sanaakaan, vaikka uhkailtiin ja lyötiin.

Öisin Ramiel luki lyhdyn valossa isältä jäänyttä kirjaa, joka kertoi täsmälleen, mitä tehdä.

Vuosien ajan hän tarkkaili, puhui tauotta ilman ääntä, kuin kala.

I

Isän kallo tuijotti vintin lattialta. Silmäkuopat ammottivat niin tyhjinä, että niistä kuului huminaa. Kummallista miten vähän luun poimut ja kaarteet lopulta erosivat hirven tai hauen kallosta. Isän poikkesi muista siten, että otsa ja päälaki risteilivät kirjoitusta.

Ramiel oli jäljentänyt merkit kirjasta, piirtänyt ne märkään nokeen kastetulla siipiluulla. Hän oli asettanut jokaisen viivan ja kaaren kallon sileään pintaan kirjan ohjeiden mukaan. Aluksi käsi oli vapissut, mutta keskittyminen oli haihduttanut pelot. Terävä kärki oli piirtänyt vakaasti, väistänyt luusaumat ja karheat kohoumat, jotka eivät olleet kiehuvaan vedessä irronneet. Ennen pitkää merkit olivat syntyneet arkisesti kuin kaunokirjaimet kouluvihkoon.

Siksi tuntui erikoiselta, kun ne alkoivat liikkua, omin käsin vedetyt viivat.

Ramiel ajatteli sen johtuvan väsymyksestä ja kynttilänliekkien levottomasta lepatuksesta. Hän oli istunut vintillä liian pitkään, toistanut kutsua ja tuijottanut kallon silmäkuoppien huminaa. Isä oli kerran varoittanut, että ihmeitä oli helppo kuvitella, mutta vaikea kohdata. Kirkkoherra saarnasi mielellään Hesekielin näystä, mutta jos puolikas-

kin siitä olisi tullut vastaan Björköbyn kylätiellä, hän olisi paennut uimalla Ruotsiin saakka.

Ramiel vaiensii epäilykset mielestään. Merkit tyhjien silmien ympärillä todellakin liikkuvat, kiemurtelivat tummina kuin tervassa kastetut toukat.

Ensimmäistä ihmettä seurasi toinen, suurempi. Kirjaimet kadottivat tummuutensa ja alkoivat hohtaa. Ensimmäin himmeinä, ikään kuin tuuli olisi herätellyt hiillosta, sitten kirkkaammin, kunnes merkit kadottivat muotonsa ja sulivat toisiinsa.

Äänetön leimahdus. Se sokaisi. Ramiel veti henkeä.

Kun näkökyky palasi, isän kallo oli poissa, samoin vintin seinät. Ympärillä loputon pimeys, kuin olisi leijunut korkealla tähtien välissä. Silmissä kummitteli himmeä hehku. Se voimistui, kunnes muuttui tuliseksi pylvääksi. Se kasvoi, kasvoi.

Ihmeitä oli vaikea kohdata.

Tuli kuohui kuin äänetön koski, josta ei tiennyt virtasiko se ylös vai alas. Ramiel oli toivonut ihmettä, mutta isä oli ollut oikeassa. Pakokauhu heräsi yhtä rajuna kuin kaksi kesää sitten, kun jalka oli juuttunut kivenkoloon paikassa, joka kuhisi kyynpesiä.

En ole kirkkoherra, Ramiel vakuutti itselleen.

Hän kumartui eteenpäin, valmistautui astumaan tuliseen pylvääseen pelkoa uhmaten, niin kuin kaadutaan löylyn jälkeen pakkaslumeen.

Rohkeus oli jo voittanut kauhun, kun ylimääräinen ääni tunki mieleen.

Kumisevat askeleet portaissa. Ne voimistuivat. Ramiel oli kuullut keskustelua, mutta se oli vaikuttanut ihmeen rinnalla vähäpätöiseltä.

Hän kumartui kiireesti eteenpäin kohti roihua, muisti viime hetkellä, että tuli lausua:

”Minä, Ramiel Friberg, isäni Ragnar Fribergin vihkimä ja opettama, vaadin saada puhua –”

Äkillinen ääni särki keskittymisen. Lukon pettämisen räsähdys, saranoiden valitus. Ne paiskasivat Ramielin takaisin vintin hämärään. Kylmät sormet painuivat päänahkaa vasten. Eivät aaveen lailla, vaan kuten roisto hamuaa saalistaan. Ne tarttuivat hiuksiin ja riuhtaisivat ulos tulesta.

”Mitä tämä noituus on?”

Kysymys alkoi vaativana, mutta hiipui hämmennykseen. Arvidin katse oli lattiassa, isässä.

”Mitä tämä on?”

Sävy koveni, samoin ote hiuksista. Huone huojuu puolelta toiselle. Kipu raastoi päänahkaa. Kutsu oli jäänyt kesken. Oliko kaikki pilalla? Ramiel ei tiennyt, mutta sai lohtua ajatuksesta, että isä syytti Arvidia vintin lattialta tyhjillä silmillään.

Ote kirposi. Ramiel putosi ja löi päänsä oven kulmaan. Hän näki Arvidin saappaan, kun se kohosi ilmaan, valmiina murskaamaan luun poimut ja kaarteet.

Olen toivon enkeli, Ramiel sanoi äänettömästi.

Isän silmät humisivat.

Minulla on valta käskeä tämän miehen jalkaa, estää sitä tuhoamasta –

Saappaan kanta humahti alas. Luu antoi periksi, lohkesi kuin keväinen rantajää. Saapas kohosi uudelleen, humahti alas. Merkit rikkoutuivat, viivat revittiin irti toisistaan. Ramielin suu aukesi tahattomasti. Hän melkein puhui.

”Mitä?” Arvid huusi. ”Miten selität tämän, sinä mykkä pirunpentu?”

Ramiel sulki suunsa, livahti takaisin piiloonsa kuin varjoa pakeneva ahvenenpoikanen. Arvid kirosi, astui kohti, repi hänet kauluksesta alakertaan.

Tulisija paukahteli kipinäsuojaa vasten. Äiti seiso i keskellä tupaa molemmat kädet suun päällä. Loimun hohde kiili vasemmassa silmässä.

”Kukaan ei saa kuulla tästä”, Arvid sanoi ikkunan ääreltä raskaasti hengittäen. ”Korjaa jäljet vintiltä. Hautaa ne tun- kioon.”

Viimeinen sana sai äidin hartiat nytkähtämään kuin sormi olisi tölväissyt kylkiluita.

”Miten saatoit, Ramiel?” hän kuiskasi kouriinsa. ”Kun kuulin, että hauta oli häpäisty, en olisi kuunaan voinut kuvitella että –”

”Poika on kieroön kasvanut”, Arvid keskeytti, ”mutta kyllä minä hänet suoristan. Tee nyt vain niin kuin minä sanon. Vieras tulee pian.”

”Älä pakota Ramielia mukaan”, äiti sanoi. ”Näet että hän on toaltaan. Ei sielultaan terve lapsi tee tällaista.”

”Kuudentoista vanha ei ole mikään lapsi”, Arvid vastasi. ”Joutaa hyvin pyyntiretkelle. Kaupunkilainen maksaa meille avokätisesti. Hoidamme viimeiset Ragnarin jättämät velat pois.”

”Mutta Ramiel ei ole ikänään nukkunut veneessä.”

”Emme pärjää ilman poikaa. Näin kaupunkilaisen kirkko- herran seurassa kaupalla. Sairaalloinen, hyödytön mies.”

”Ramielilla on niin huono näkökin. Ei hän pysty edes ampumaan.”

”Mies oppii vaikka lentämään, kun on pakko”, Arvid korotti ääntään. ”Sinun paapomisessasi on tämän viho-viimeisen häväistyksen osasy. Pojalta ei ole koskaan vaadittu mitään. Seisova vesi alkaa ennemmin tai myöhemmin haista. Niin se vain on.”

Äiti ei osannut väittää vastaan. Arvid katsoi Ramielia, voihkaisi ja painoi päänsä kuin olisi vasta todellisesti ymmärtänyt sen, mitä oli vintillä todistanut. Toivuttuaan hän jatkoi rauhallisemmin:

”Tee niin kuin sanon. Korjaa jäljet vintiltä ja hävitä ne. Kukaan ei saa tietää tästä.”

Äiti laski kätensä suulta, asetteli helmaansa, totteli.

Ramiel seisoi paikallaan. Arvid jupisi kirouksia ikkunaa vasten niin, että lasiin tuli huurua. Kun hän kääntyi, kasvat olivat jollain tapaa erilaiset. Osa pöyhkeydestä oli poissa. Jotakin isän tyhjä katse oli saanut aikaan, Ramiel ajatteli tyytyväisenä.

”Parempi ettei vieras näe sinua”, Arvid sanoi. ”Pelästy vielä tiehensä. Kun äitisi tulee alas, sinä menet vintille. Pysyt siellä, kunnes kaupunkilainen on lähtenyt. Onko selvä?”

Miehellä oli tapana kysellä ja kysellä, vaikka hän tiesi ettei Ramiel puhuisi. Äiti palasi vintiltä.

”Lopeta vetistely”, Arvid käski vaimoan.

Äidin oikea käsi rutisti säkkiä kiinni kuin sisällä olisi ollut rotta, vasemman sormenpäät kulkivat kankaan kuteita pitkin vapisten.

”Kirkkomaahan kuuluisi...”

”Ajattele nyt järkevästi, hyvä nainen. Hävitä jäljet ja jätä tämä kauhistus mielestäsi. Vannon että se on viimeinen, minkä tuo poika meille aiheuttaa.”

Äiti totteli, kuten aina. Ramiel teki samoin.

Vintille kavuttuaan hän istui alas ja tunnusteli lattia-lautaa kohdasta, jossa isä oli hetkeä aiemmin ollut.

Unal aldon mom kaosgo.

Sanat virtasivat itsestään heti, kun Arvid oli poissa.

Ta las ollor gnay limlal.

Tulipylvään muisto häilyi silmissä. Oliko hän saanut isään yhteyden? Oliko isä kuullut? Ramiel yritti kuvitella, miltä se näyttäisi. Se kun vainaja havahtui loputtomassa valossa ja yritti vastata.

Alakerrassa kävi ovi. Kuului vieraan puhetta. Oudot kengät kumahtelivat tuvan laudoilla. Kaupunkilaisen kengät.

Ramielin sormenpäät sivelivät lautaa kuin vasta kerityn lampaan selkää.

”Harald Hoving”, vieras esittäytyi. ”Filosofian professori.”

Sanan loppu hajosi yskähdykseksi, joka vingahti kuin höylä sitkoisella puulla. Sairaalloisen oloinen mies, todellakin, Ramiel ajatteli ja katsoi hehkuvan roihun jälkikuvaa vintin hämärässä.

”Miehenne tarjoutui ottamaan minut pyyntimatikalle”, vieras jatkoi. ”Kiitollisuuteni koituu tietysti myös rouvan hyväksi. Ja onhan taloudessa nuori poikakin elätettävänä, olen ymmärtänyt.”

Äiti puhui hiljaa ja takelteli sanoissaan. Kaiken tapah-tuneen jälkeen piti ladella kohteliaisuuksia miehelle, jolla oli kaupunkilaisen kengät. Oliko isä todellakin poljettu

tunkioon kuin perunankuoret? Niinkö paljon painoi Arvidin sana? Äiti tarjoutui keittämään kahvia, mutta Arvid keskeytti.

”Hevoskyyti lähtee aamunkoitteessa. Vene on parasta lastata tänään ennen pimeää.”

”Kestääkö jää hevoskyydin?” kaupunkilainen kysyi.

Arvid naurahti.

”Kestää liiankin hyvin. Järkevää olisi ollut lykätä keväämmäksi, mutta siinä sinä nyt seisot.”

Kaupunkilainen pahoitteli ja kertoi käytännön syistä, joiden vuoksi oli joutunut aikaistamaan matkaansa. Arvid ei vastannut, vaan toisti, että heidän täytyisi pakata varusteet. Vieras poistui.

”Hae poika”, Arvid sanoi, kun ulko-ovi oli paukahtanut kiinni.

Ramielin sormet pysähtyivät, pyörittivät lautaa vasten niin pientä luunsirua, ettei silmä sitä nähnyt.

Ramiel kuljetti tarvikkeita vajasta veneeseen mukisematta. Tottelevaisuus teki näkymättömäksi. Arvid saattoi määrätä kädet kantamaan raskaita säkkejä, mutta valta ei ulottunut paikkaan, josta Ramiel tarkkaili lakkaamatta. Hän tulkitsi alkuillan hämärässä hyörivien miesten ilmeitä, sanoja, äänenpainoja, jopa hiljaisuuksien aikana höyryävää hengitystä. Ne puhuivat salaista kieltä.

Erik Rönn kehui veistäneensä veneen itse. Kaksikymmentäkuusi jalkaa pitkä ja varustettu kaksinkertaisilla pisaralaidoilla.

”Ei ole vuotanut kertaakaan yli vuosikymmeneen”, hän ylpeili heittäessään kasan hylkeennahka-alustoja laidan yli veneeseen. ”Tiivis kuin lasipullo, vaikka jäihin on rytisty.”

”Kamerani on herkkää tekoa”, Harald Hoving sanoi hajamielisesti.

Professori jolla oli paljon asioita mielensä päällä. Hän ojensi matkalaukkua kaksin käsin. Ramiel ihaili sen tasaista nahkaa, joka kiilsi veneen ulkolaitoihin kiinnitettyjen lyhtyjen valossa.

”Laitetta tulee varjella tärähdyksiltä.”

Erik vilkaisi laukkuun, käänsi tuhahtaen selkensä ja lähti

hakemaan venevajasta uutta säkkiä. Hoving katsoi sankan lumisateen läpi miehen perään ymmärtämättä että oli loukannut vanhaa pyytäjää, kun oli jättänyt ihastelematta veneen erinomaisuutta. Kaupunkilainen kääntyili kuin hakien ympäriltään jotakuta, jolle kertoa hauraasta kamerastaan. Ramiel laski katseensa heti, kun huomio kiinnittyi häneen.

Arvid tuli paikalle, otti laukun Hovingin käsistä ja paiskasi sen veneen pohjalle.

”Tervetuloa pyyntiretkelle”, hän sanoi. ”Laitteesi saavat luvan kestää sen minkä hylkimiehetkin.”

Hoving katsoi kyljelleen kellahtanutta laukkuaan. Hartiat alkoivat nykiä yskähdyksistä. Ramiel oli menossa venevajaa kohti, mutta hän hidasti askeleitaan ja vilkaisi vaivihkaa olkansa yli.

Arvid kumartui lähemmäs kaupunkilaista ja madalsi ääntään.

”Muista pysyä tarinassa”, hän sanoi.

Hoving nyökkäsi ja painoi nenäliinaa suulleen. Miesten höyryävät hengitykset sekoittuivat. Arvid oli aikeissa jatkaa, mutta lopetti kun Erik lähestyi säkki olallaan.

”Luonnollisesti sopeudun retken vaatimukseen”, Hoving sanoi kovaan ääneen kuin paraskin salaliittolainen.

Ramiel asteli venevajaan. Erik tuli perässä ja nosti ähkien seinätelineestä hyljesuksen. Se oli kahdesta leveästä laudasta tehty kelkka, jonka alle oli kiinnitetty kuparilevy luitoksi. Ampuma-aukolla varustetun näkösuojan valkoinen maali lohkeili reunoista.

”Tästä reiästä on katseltu elukkaa jos toistakin”, Erik sanoi ja osoitti levyn keskellä olevaa ampuma-aukkoa.

”Ovat nahkoina ja traaneina kaikki. Niin varma on minun sihtini, että vanha hylje kääntyy selälleen kuin tarjottimelle, kun tietää että se on Erik joka tähtää.”

Kun Arvid tuli paikalle, vanhus vilkaisi lumisateessa seisovaa Hovingia ja laski hyljesuksen.

”Laukkumiehestäsi ei kyllä ole venettä vetämään”, hän sanoi.

”Ei taida olla”, Arvid vastasi.

Erikin sinertävät huulet levisivät hymyyn, mutta se ei ollut iloista laatua. Hampaiden ruskeat piikit paljastuivat.

”Meri on vielä ummessa”, hän sanoi. ”Hyvä jos puolet matkasta taittuu vesillä. Vaihtomies pitäisi olla.”

Arvid ei vastannut.

”Kolmistaanko me venettä kiskomme koko matkan? Me ja poika?”

Arvid nyökkäsi.

”Tulee ikimuistoinen retki”, Erik sanoi. ”Eikä kenokaalalla ole edes omia ruokia mukana. Ulkopaikkakuntalainen tuo omat syömisensä ja vähän jaettavaa päälle. Niin on tapana.”

”Tämä on nyt tilanne”, Arvid vastasi.

Erik kirosi ja lähti hyljesuksineen venettä kohti. Ramiel heitti säkin olalleen ja seurasi perässä.

Erik oli yli kuudenkymmenen, vanha hylkeenpyytäjä, jolta traanimyrkytys oli vienyt vasemman käden nimetömän. Hän tiesi paljonko pitkälle retkelle piti varata ruokatarvikkeita.

”Liika on taakaksi, ja vajaalla tulee kuolema”, hän esitelmöi. ”Siinä välissä on pyyntimiehen ruokavara. Tosin oletin, että vieras tuo osansa.”

Hyytävä matka pimeyden ytimeen

Eletään 1930-lukua länsirannikolla. Turun yliopiston professori saapuu pieneen kylään, Ramielin isäpuoli on luvannut viedä hänet talviselle hylkeenpyyntimatalle. Mukaan pestataan myös huonomainen mutta kokenut pyytäjä, joka tuntee hyyisen ulapan ja hylkeiden oikut.

Jäällä armottomat olosuhteet saavat retkikunnan pian polvilleen. Muuttuva sää tekee suunnistamisesta lähes mahdotonta, ja yksikin harha-askel voi olla kuolemaksi. Miesten välien kiristyessä Ramielin on valittava puolensa. Kun väkivallan uhka tiivistyy, hän turvautuu isältään perittyyn mystiseen niteeseen, Samaelin kirjaan.

